



## D4.3. Препоръки за работа с извършители на домашно насилие в условията на междуинституционално сътрудничество

**БЪЛГАРИЯ**



Funded by  
the European Union



Association NAIA



UNA CASA  
PER L'UOMO  
società cooperativa sociale



www.work-with-perpetrators.eu



### **D4.3 National recommendations for perpetrator work in multiagency collaboration – Bulgarian version WP4 Piloting**

**Contributors:** Una casa per l'uomo societa cooperativa sociale (UCPU), Association NAIA (NAIA), European network for the work with perpetrators of domestic violence ev (WWP), Union of Women Associations of Heraklion (UWAH), Association for the prevention and handling of violence in the family (SPAVO).  
February 2024

#### **Disclaimer**

The content of this document represents the views of the author only and is his/her sole responsibility.  
The European Commission does not accept any responsibility for use that may be made of the information it contains.



Association NAIA



UNA CASA  
PER L'UOMO  
società cooperativa sociale



www.work-with-perpetrators.eu

## D4.3 Препоръки за работа с извършители на домашно насилие в условията на междуинституционално сътрудничество

<b>Предговор</b>	<b>4</b>
<b>Европейски контекст</b>	<b>5</b>
Сътрудничество между програмите за работа с извършители и услугите за подкрепа на жертвите	5
Сътрудничество между програмите за работа с извършители и по-широк кръг от организации, участващи в борбата с домашното насилие	6
<b>Национален контекст</b>	<b>8</b>
Правна рамка	8
Процедурни аспекти	10
<b>Проектът A.S.A.P. 2.0</b>	<b>12</b>
Цели на Проекта ASAP 2.0	12
Надграждане на проекта (от ASAP до ASAP 2.0)	12
Цели на Оперативния протокол ASAP 2.0	13
Моделът за сътрудничество ASAP 2.0	13
Методика	14
Кризисни ситуации	15
Защита на децата	15
Онлайн насилие	16
Фази на сътрудничество	16
Оценка на риска	17
Оценка на промяната	17
Оценка на рецидивизма	17
<b>Препоръки към европейските политики за работа с извършители в условията на междуинституционално сътрудничеството</b>	<b>18</b>
Препоръки към програмите за извършители	18
Препоръки за създаване на ефективни политики	19
<b>Препоръки към националните политики за работа с извършители в условията на междуинституционално сътрудничеството</b>	<b>20</b>

# Предговор

Настоящите препоръки за работа с извършители в условията на междуинституционално сътрудничество са разработени, за да помогнат на програмите за извършители на домашно насилие и създателите на политики при създаване и използване на модели и практики на междуинституционалното сътрудничество за ограничаване на насилието и гарантиране на безопасността на пострадалите.

Координираният отговор на общността и сътрудничеството между различните институции са в основата на ефективната превенция и борба с домашното насилие. Програмите за извършители на домашно насилие са основен елемент в процеса на прекратяване на насилието и защита на пострадалите.

Тези препоръки интегрират международни практики и опит от европейските проекти ASAP и **ASAP 2.0**. Двата проекта, финансирани от Европейската комисия чрез програмите REC и CERV, изпълниха дейности, насочени към разработване на рамка за сътрудничество за по-ефективен координиран отговор в пет европейски държави, където практиките на партньорство не съществуват или не са стандартизирани. Методологията, разработена и утвърдена чрез протокола и инструментариума на ASAP, има крайна цел да се повиши безопасността на жертвите на насилие.

Документът се фокусира конкретно върху сътрудничеството между програмите за извършители и услугите за подкрепа на жертвите, като основен елемент за осигуряване на безопасността и благосъстоянието на оцелелите. Освен това подчертава важността на сътрудничеството между програмите за извършители и по-широк кръг от заинтересовани страни, включително съдилища, полиция, социални и здравни служби, предоставяйки препоръки за разширяване и насърчаване на този вид междуинституционална работа.

Препоръките представят един универсален и гъвкав модел за обмяна на информация, обща оценка на риска, планиране и проследяване на ефективността на работата с пострадалите и извършителите, като отчитат специфичната ситуация в различните държави и са съобразени с националното законодателство и регламенти.

Тези Препоръки могат да послужат като база за започването на дебат между политиците, институциите и гражданските организации в България за усъвършенстване на законодателството и подобряване на политиките за защита от домашното насилие.

# Европейски контекст

Сътрудничеството между програмите, които работят с извършители на домашно насилие и услугите за подкрепа на жертви на домашно насилие, е необходимост, която е посочена в международното и националното законодателство на много страни в Европа. Потребност от такова сътрудничество има и в ежедневната работа на професионалисти, които работят в програми за извършители и услуги за защита на жертви на домашно насилие.

На европейско ниво програмите за извършители се считат за „интегрирана част от холистична система за интервенции“, както е посочено и в насоките на Европейската мрежа за работа с извършители на домашно насилие - WWP EN. Европейските стандарти за програми за извършители, публикувани наскоро от WWP EN, допълнително обясняват тази концепция: Програмата за извършители си сътрудничи с услуга, която предлага подкрепа на пострадалите, като същевременно смекчава всички рискове за оцелелите, които могат да възникнат от участието на извършителя в програмата.

Необходимостта от ефективно сътрудничество между Програмите за извършители и Услугите за пострадалите е подчертана от различни доклади и проучвания в ЕС и е посочена като една от стратегиите за предотвратяване и справяне с новите форми на насилие, като онлайн насилието, и за справяне с ескалацията на домашното насилие по време на извънредната ситуация, причинена от COVID-19.

[Проучване, поръчано от Европейския парламент](#) след пандемията от COVID-19, призовава за прилагането на системен подход към случаите на домашно насилие, особено в ситуации на криза (напр. при ограничения или изолация), при които има продължителен период на непрекъснат контакт между извършители и жертви, което води до увеличаване на случаите на насилие.

[Проучването на Европейския институт за равнопоставеност на половете EIGE 2020](#) показва, че едно от основните предизвикателства, пред които са изправени доставчиците на услуги по време на COVID-19, е преминаването към онлайн форми на работа, което затруднява точното идентифициране и оценка на риска и защитните мерки за жертвите. Когато има сътрудничество между доставчици на услуги и други заинтересовани страни, това помага за разработването на конструктивни решения за управление на случаите. Една от препоръките на политиката, разгледани в доклада на EIGE, е необходимостта от актуализиране на процедурите на доставчиците на услуги за оценка на риска за пострадалите, така че в тях да бъдат включени новите форми на консултиране от разстояние.

На ниво Европейски съюз можем да дефинираме два ключови аспекта: а) сътрудничество между програмите за работа с извършители и услугите за подкрепа на жертвите и б) сътрудничество между програмите за работа с извършители и по-широк кръг от организации, участващи в борбата с домашното насилие (напр. съдилища, пробационни служби, полиция, социални служби и др.).

## Сътрудничество между програмите за работа с извършители и услугите за подкрепа на жертвите

Сътрудничеството между програмите за работа с извършители и услугите за подкрепа на жертвите може да се изгражда на различни нива в зависимост от това дали е фокусирано върху отделните случаи или включва по-широко мащабно сътрудничество, изграждане на капацитет, политики и застъпничество.

При сътрудничество, фокусирано върху конкретен случай, партньорството често включва обмен на данни и споделяне на информация. В този процес услугите за подкрепа на жертвите играят основна роля, като осигуряват информиране на жертвите за програмата за извършители, оценка на тяхната безопасност и съществуващи рискове, както и планиране на подходяща подкрепа.

Проектът ASAP ясно демонстрира ползите от установяването на такова сътрудничество между програмите за работа с извършители и услугите за подкрепа на жертвите. Когато програмите и услугите за жертви имат взаимно свързани клиенти (партньори или бивши партньори), този съвместен обмен на информация допринася за повишената безопасност на пострадалите, в това число и на децата, които са замесени в случаите. Услугите за подкрепа на жертви, които прилагат ASAP подхода в Италия, България, Кипър и Гърция отчитат, че установяването на сътрудничество между програмите за извършители и услугите за пострадали им е помогнало да защитят жертвите, с които работят по-ефективно и да предложат комплексна подкрепа.

Установяването на фокусирано върху отделен случай сътрудничество между програмите за работа с извършители и услугите за подкрепа на жертви е процес, който изисква активно участие и на двете страни, споделено разбиране на целите и добре дефинирани процедури. ASAP протоколът очертава конкретни стъпки, които трябва да се предприемат за установяване на сътрудничество, а също така разглежда въпроси, свързани с поверителността и защитата на данните по време на обмена на информация.

Сътрудничеството между програмите за работа с извършители и услугите за подкрепа на жертви може да бъде усъвършенствано, разширявайки се до подкрепа за развитието на всяка организация и създаване на споделени стратегии и дейности за борба с домашното насилие и насилието, основано на пола. Най-добрите практики в тази насока включват участие в срещи за обмен на знания и съвместни обучения, като по този начин се насърчава споделянето на опит и експертиза, които притежават професионалистите от различните програми. Участието в съвместни дейности за изграждане на капацитет допълнително допринася за повишаване на цялостната ефективност на работа по конкретни практически случаи.

## **Сътрудничество между програмите за работа с извършители и по-широк кръг от организации, участващи в борбата с домашното насилие**

Програмите за извършителите трябва да бъдат неразделна част от координирания отговор на общността срещу насилието, основано на пола и домашното насилие и не трябва да се създават изолирано (CoE, 2013; WWP EN, 2018). Това предполага тясно сътрудничество с различни институции и организации, включително услуги за подкрепа на пострадали, съд, прокуратура, дирекции за социално подпомагане, отдели за закрила на детето и др.

Ползите от включването на програмите за извършители в рамките на междуинституционално сътрудничество са взаимни и допринасят за спиране на насилието и защита на жертвите. Координираното сътрудничество с различни агенции повишава качеството и ефективността на програмите за извършители. Данните показват, че програмите, които имат по-добро сътрудничество с други организации и институции, имат и по-добри резултати по отношение на спиране на насилието и повишаване на безопасността на оцелелите (WWP EN 2023). По същия начин програмите за извършители подпомагат работа на другите институции. Например, те са в непрекъснат и регулярен контакт с извършителите (обикновено веднъж седмично в продължение на няколко месеца) и са в състояние да наблюдават отблизо всички признаци на повишен риск и да реагират за предотвратяване на опасностите. Освен това ефективността на мерките за защита и подкрепа на пострадалите от домашно насилие, наложени от други институции, се повишава, ако в планирането и проследяването са включени програми за извършители. Ако съдилищата наложат мярка за защита - отстраняване на извършителя от дома, програмата за извършители може да го подкрепи да приемат тази мярка, да разберат своята отговорност и да намалят вероятността от нарушаването на ограничителната заповед.

Най-често срещаният механизъм за сътрудничество между програмите за извършители и други институции включва взаимното насочване. Съдилищата, социалните и здравните служби обикновено насочват лица към програми за извършители, а програмите от своя страна могат да насочват своите клиенти към други институции.

Програмите в Европа полагат усилия за установяване на сътрудничество с центрове за злоупотреба с алкохол и наркотични вещества, тъй като домашното насилие често е свързано с проблеми със зависимости. Това партньорство е много ценно, тъй като злоупотребата с алкохол и наркотични вещества са фактори, които повишават риска от ескалация на насилието и много клиенти изискват едновременно да се работи по двата проблема.

Важно е да се подчертае, че сътрудничеството е добре да се простира извън рамките на взаимното насочване към по-широк обхват от общи дейности, включително обмен на информация, съвместно планиране и вземане на решения. В някои държави програмите за извършители участват в междуинституционални срещи, демонстрирайки добри практики за установяване на продуктивни партньорства с други институции и организации. Въпреки това, много програми за извършители в различни страни срещат предизвикателства при осигуряването на това ниво на участие на повече заинтересовани страни и създаването на регулярни практики.

# Национален контекст

## Правна рамка

Дефиницията за домашно насилие и съответните ангажименти на компетентните органи за защита на жертвите в България са посочени в Закона за защита от домашното насилие<sup>1</sup> (ЗЗДН, 2005 г.). Този закон урежда правата на лицата, пострадали от домашно насилие; мерките за защита и реда за тяхното налагане; органите и механизмите за провеждане на държавната политика за превенция и защита от домашното насилие и взаимодействието между тях; програмите за превенция и специализираните услуги за предоставяне на защита, помощ и подкрепа на лицата, пострадали от домашно насилие или в риск. Освен като сериозна крачка в хармонизирането на законодателството на страната с европейското право в областта на защита на правата на човека, този специален Закон се приема и като признаване на обществената значимост на проблема и ангажимент на държавата да осигури защита и подкрепа на жертвите на домашно насилие. Наличието на специално законодателство в областта дава послание, че домашното насилие не е личен проблем, не трябва да има обществена търпимост към него, а защитата на правата на жертвите е приоритет на държавните власти.

Основните принципи, върху които ЗЗДН е изграден, са: бързина и дори спешност на защитата; бързо отделяне на насилника от жертвите; многообразие от мерки за защита; съчетаване на съдебна защита с мерки за социална закрила и рехабилитация; сътрудничество между държавните органи и неправителствения сектор.

Чл. 2. ал.1 от ЗЗДН регламентира, че „Домашно насилие е всеки акт на физическо, сексуално, психическо или икономическо насилие, както и опитът за такова насилие, принудителното ограничаване на личния живот, личната свобода и личните права, извършени спрямо лица, които се намират в родствена връзка, които са или са били в семейна връзка или във фактическо съпружеско съжителство или в интимна връзка.” Както се вижда в специалния закон липсва третиране на домашното насилие, като насилие, което в по-голяма степен засяга жените.

Услугите за подкрепа на жертвите и програмите за работа с извършители на домашно насилие са част от мерките за защита, регламентирани в чл. 5 на ЗЗДН.:

1. задължаване на извършителя да се въздържа от извършване на домашно насилие;
2. отстраняване на извършителя от съвместно обитаваното жилище за срока, определен от съда;
3. забрана на извършителя да приближава пострадалото лице, жилището, местоработата и местата за социални контакти и отдих на пострадалото лице при условия и за срок, определени от съда;
4. забрана на извършителя да осъществява контакт с пострадалото лице под каквато и да е форма, включително по телефон, чрез електронна или обикновена поща и факс, както и чрез всякакви други средства и системи за комуникация при условия и за срок, определени от съда;
5. временно определяне местоживеенето на детето при пострадалия родител или при родителя, който не е извършил насилието, при условия и за срок, определени от съда, ако това не противоречи на интересите на детето;
- 6. задължаване на извършителя на насилието да посещава специализирани програми за преодоляване на агресията и справяне с гнева;**

1 Закон за защита от домашното насилие, <https://lex.bg/laws/ldoc/2135501151>



**7. насочване на пострадалите лица към специализирани услуги за защита, помощ и подкрепа или програми за възстановяване;**

**8. насочване на пострадалите деца към специализирани услуги за защита, помощ и подкрепа на деца, жертви или свидетели на насилие.**

Програмите за подкрепа на жертви на домашно насилие и програмите за работа с извършители на домашно насилие в България не се развиват паралелно. В страната първо стартираха рехабилитационни услуги за пострадалите, изпълнявани основно от неправителствени организации. Разширявайки и усъвършенствайки формите на подкрепа за жертвите същите тези организации, подтикнати от необходимостта да осигурят по-добра защита на пострадалите и да предотвратят повторни посегателства срещу тях, стартираха първите програми за работа с извършители на домашно насилие.

Според закона, държавата „създава условия за изпълнението на програми за превенция на домашното насилие и специализирани услуги за защита, помощ и подкрепа на лица, пострадали от домашно насилие и в риск.“ През 2010 година с постановление на Министерски съвет беше приет Правилник за прилагане на ЗЗДН, който урежда изпълнението на мерките за защита, взаимодействието между държавните власти и организациите, които подкрепят пострадалите и работят с извършители на домашно насилие. Всяка година Министерски съвет приема Национална програма за превенция и защита от домашно насилие, в която се обръща специално внимание на осигуряването на достъпни и качествени социални услуги за пострадалите, работа за корекция на поведението на извършителите на домашно насилие, обучителни програми с деца и младежи, повишаване на капацитета на професионалистите от институциите, мониторинг и оценка на политиките в областта на защита от домашно насилие.

В съответствие с Регламент (ЕС) № 1215/2012 относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела и Регламент (ЕС) 606/2013 относно взаимното признаване на мерки за осигуряване на защита по граждански дела, с изменения в ЗЗДН от юли 2015 г., се въведе взаимно признаване на защитни мерки по граждански дела. Лице, което се ползва от мярка за осигуряване на защита, постановена в страна от Европейския съюз, може да поиска издаването на заповед за защита в България от Софийски градски съд.

Важни изменения, които засилват наказателната отговорност за домашно насилие, бяха въведени в България през 2019 година чрез Наказателния кодекс<sup>2</sup>. Промените са в следната посока:

- разработване на допълнителна квалификационна характеристика „в условията на домашно насилие“, която осигурява основание за по-тежко наказание за най-важните престъпления срещу лице (убийство, принуда към самоубийство, умишлено причиняване на телесни повреди, принуда, заплаха);
- инкриминиране на систематичното дебене;
- премахване на умишлено тежко телесно увреждане, нанесено в условията на домашно насилие от възходящ или низходящ роднина, съпруг/а, брат/сестра, от обхвата на деянията, които са наказуеми по жалба на жертвата и определянето му като престъпление от общ характер;
- разширяване на обхвата на защитата чрез наказателноправен характер и увеличаване на наказанието за принуда към брак и съжителство;

---

2 <https://lex.bg/laws/ldoc/1589654529>

Въпреки че съществуват редица предизвикателства пред финансирането, недостига и неравномерното териториално разпределение на услугите за жертви, методически тяхната работа е много по-добре уредена и регламентирана на национално и регионално ниво, отколкото на Програмите за работа с извършители на домашно насилие. От 1 юли 2020 година в България е в сила Закон за социалните услуги<sup>3</sup>, Правилник за неговото прилагане и Наредба за критериите и стандартите за предоставяне на социални услуги. Тези документи в голяма степен задават правната рамка, с която да се гарантира достъпна, навременна и ефективна подкрепа за пострадали от домашно насилие. Подобно стандартизиране обаче продължава да липсва за Програмите за работа с извършители на домашно насилие. Те се изпълняват изцяло от НПО и са различни в различните райони на страната.

През лятото на 2023 г. Народното събрание одобри промени в ЗЗДН, след като случай на жестоко насилие над млада жена, квалифициран като лека телесна повреда, предизвика национален отзвук и масови граждански протести. Промените разшириха обхвата на лицата, попадащи в обхвата на закона, като бяха включени и такива, които са в интимна партньорска връзка. Срокът за подаване на молба за защита беше удължен от един на три месеца, което гарантира, че и в най-тежките случаи засегнатите ще имат възможност да потърсят защита от съда.

Законът има няколко постижения в областта на междуведомственото сътрудничество. Създаването на Национален съвет за превенция и защита от насилие отговори на необходимостта от координация между органите, отговорни за борба с домашното насилие. Наличието на единен специализиран и постоянно работещ орган ще спомогне за създаването на обща политика и нейното ефективно прилагане от всички заинтересовани страни с цел превенция и борба с домашното насилие в България. Разработването и прилагането на Координационен механизъм за помощ и подкрепа на лица, претърпели домашно насилие, са сред предвидените отговорности на Националния съвет. Това е дългоочаквана промяна, която ще доведе до навременна и засилената защита на засегнатите, както и до въвеждането на ясни отговорности и правила за работа по случаите и координация между компетентните органи.

Създава се Национална информационна система, която да обхваща всички случаи на домашно насилие и да уточнява кои са жертвите, вида на насилието, какви мерки са взети и кои институции са отговорни за всеки отделен случай. Липсата на единна национална статистика прави невъзможно формирането на точна оценка за размера и разпространението на явлението „домашно насилие“. Това е сериозно предизвикателство пред мониторинга и оценката на ефекта и адекватността на мерките, насочени към отговор на нуждите на засегнатите и техните семейства и към подкрепа на българското общество за преодоляване на проблема.

## Процедурни аспекти

В България няма процедури за сътрудничество между Програмите за работа с извършители и Услугите за подкрепа на пострадали от домашно насилие, както и между Програмите за извършители и други институции. Единствената практика е протоколът ASAP, който „Асоциация НАЯ“ прилага от 2019 г. и е обучил над 120 професионалисти от други организации, как да подобрят комуникацията и сътрудничеството между техните две програми.

Програмите за работа с извършители и Услугите за подкрепа на пострадали от домашно насилие в България масово се предоставят от една и съща организация. На пръв поглед изглежда, че сътрудничеството между тях би следвало да се осъществява много лесно. Но този модел поставя и предизвикателства пред комуникацията между екипите. Те са свързани с неформалния обмен на информация и много гъвкавата структура на оценката на риска и планирането, която често няма график. От нашия опит можем да кажем, че протоколът ASAP ни помогна да структурираме сътрудничеството между екипите на двете програми и да повишим качеството и ефективността на нашата работа.

---

3 <https://www.lex.bg/bg/laws/ldoc/2137191914>

Сътрудничеството между Програмата за работа с извършители и Услугата за подкрепа на пострадалите в организацията спомага за регулярен обмен на информация за клиента на програмата за извършители и неговата партньорка/бивша партньорка. Има възможност да се съпоставят данните от двамата водещи на случаи за оценка на риска на жертвата и това да се отрази в работния план и за двете страни. Споделената информация за нарушаване на мерките в заповедта за защита от страна на клиентите спомага за своевременно реагиране чрез сигнализиране на полицията и прокуратурата за по-добра защита на жертвата и предотвратяване на ново насилие. Сътрудничеството помага да се разгледат всички важни аспекти на случая, за да се планира по-добра защита и подкрепа за пострадалите в това число и на децата. Протоколът изцяло покрива основната цел на всички интервенции, осъществявани в организацията – да се гарантира в пълна степен безопасността на жертвите на домашно насилие. Той е полезен, защото предоставя практически инструменти за постигане на тази цел.

Неправителствените организации от Алианса за защита от насилие, основано на пола (мрежа от 10 неправителствени организации) са сред основните доставчици на услуги за подкрепа на жертви на домашно насилие и програми за извършители. Те са също така инициатори на механизмите за координирана реакция срещу домашно насилие и сексуално насилие, които на повечето места не съществуват формално, но се основават на добрите връзки и сътрудничество с институциите на местно ниво.

# Проектът A.S.A.P. 2.0

ASAP 2.0 изигра решаваща роля в осигуряването на координиран подход за превенция и предотвратяване на домашното насилие. Проектът се фокусира върху прилагането на системен подход и сътрудничество между различни организации и институции, идентифицирайки ги като ключови фактори за ефективността на действията за защита на пострадалите и предотвратяване на рецидиви на насилието. Той използва за база и доразви резултатите от проекта „A.S.A.P. – Системен подход към извършителите на домашно насилие“, като разшири обхвата и усъвършенства създадения оперативен протокол, който очертава методологии за сътрудничество и набор от инструменти, фокусирани върху оценката на риска и оценката на промените в поведението на извършителите. Събраните данни от тестването на този протокол показаха значително намаляване на емоционалното, физическо и сексуално насилие, докладвано от жертвите и спад в нивата на риск, отчетени от доставчиците на услуги. Всичко това затвърди убеждението сред професионалистите и заинтересованите страни в цяла Европа, че протоколът за сътрудничество е от решаващо значение за ефективната работа с извършителите и с пострадалите. Специалистите също така подчертаха необходимостта от по-нататъшно развитие и прилагане на протокола в нови страни.

## Цели на Проекта ASAP 2.0

Проектът имаше за цел да се гарантира безопасността на жертвите и предотвратяването на рецидиви на насилието чрез координирани действия, включващи професионалисти, работещи с извършители и такива от услугите за подкрепа на жертви. Специфичните цели на проекта включват разработването на методология, която насърчава сътрудничеството, нейното пилотиране в страните партньори и създаването на междуинституционални мрежи. Протоколът за сътрудничество беше приложен в случаи, включващи както извършители, така и жертви, установявайки практика на редовни срещи между водещите на случаи за споделяне на информация и съвместни оценки на риска. След фазата на тестване протоколът беше интегриран във вътрешните процедури на партньорските организации, а прилагането му от други организации продължава да бъде насърчавано чрез събития за изграждане на капацитет и дейности за разпространение.

## Надграждане на проекта (от ASAP до ASAP 2.0)

Проектът работи върху няколко ключови аспекта:

- **Онлайн насилие:** този проблем беше поставен във фокуса на актуализираните инструменти за оценка на риска и за оценка на рецидивизма, за да се включат елементи, конкретно свързани с различните форми на онлайн насилие – преследване, тормоз и разпространение на материали със сексуален характер.
- **Защита на децата:** в протокола бяха въведени специални процедури за гарантиране безопасността на децата и тяхната защита в рамките на програмите за извършители. Елементите за оценка на риска, свързани с деца, бяха ревизирани и подобрени.
- **Covid-19:** тази тема беше разгледана чрез включване в протокола на елементи, специално свързани с: а) мерки за безопасност при онлайн комуникацията; б) допълнителни рискове за жертвите, свързани с ограниченията, наложени по време на пандемията; в) процедури за ефективна онлайн работа с извършителите по време на ограничения за присъствени консултации.

## Цели на Оперативния протокол ASAP 2.0

Протоколът има за цел да създаде междуинституционален подход към домашното насилие и насилието, основано на пола, базиран на стандартизирани процедури за сътрудничество между двете основни страни, които работят за предотвратяване и противопоставяне на този проблем – Програмата за работа с извършители и Услугата за подкрепа на пострадали. Той има следните предимства:

- Установява структуриран обмен на информация между различни институции и организации, преодолявайки липсите и ограниченията, създадени от COVID пандемията.
- Предлага интегриран отговор в отговор на сложните нужди, произтичащи от ситуации на насилие и малтретиране.
- Улеснява ранното разпознаване на насилието и помага за намаляване на риска за пострадалите и, ако някоя от участващите организации идентифицира високорискова ситуация, позволява бързо предприемане на мерки за защита и безопасност.
- Повишава ефективността на работата с извършителите чрез намаляване на епизодите на рецидив както по време на изпълнение, така и след приключване на програмата. Обменът на информация с Услугата за подкрепа на пострадали предоставя по-точни данни за ситуацията, дава възможност за нейното наблюдение във времето, за по-ефективна оценка на риска (тъй като информацията, събрана от гледна точка на извършителя, е съпоставена с информацията, споделена от жертвите и от специалистите, които ги подкрепят) и по-добра оценка на промяната в поведението на извършителя (и косвено оценка на ефективността на Програмата за извършители).

## Моделът за сътрудничество ASAP 2.0

Основните участници в протокола са услугата за подкрепа на пострадалите и програмата за извършители. Когато е възможно, това сътрудничество трябва да се разшири с включването на други местни институции и агенции, като Отделите „Закрила на детето“, Социалните служби, Прокуратурата и Полицейските управления.

Основната цел на модела на сътрудничество ASAP е да подобри интервенциите, насочени към извършителите с оглед гарантиране на безопасността на пострадалите, в това число и децата и намаляване на риска за тях. Всяка стъпка и всяко действие в рамките на сътрудничеството между ангажираните служби трябва да бъде в съответствие с тази цел.

Протоколът ASAP 2.0 е актуализирана версия на съществуващия протокол, разработен по време на изпълнението на Проект A.S.A.P. - Системен подход към извършителите на домашно насилие, съфинансиран от Програмата за права, равенство и гражданско участие на Европейския съюз REC 2019. Протоколът A.S.A.P. се оказва полезен инструмент за управление на сътрудничеството между програмите, работещи с извършители и жертви на домашно насилие. Той е разработен на база на оригиналния Протокол, като е адаптиран към новите предизвикателства в областта на защита на пострадалите от домашно насилие. По-конкретно, този актуализиран Протокол включва резултатите от пилотното внедряване на Протокола A.S.A.P и взема под внимание няколко допълнителни важни аспекта, свързани с кризисни ситуации, като например пандемията от COVID-19, защитата на децата, дигиталното измерение на насилието срещу момичета и жени и координирания отговор.

Освен това той отразява основните възможности и предизвикателства, идентифицирани при предварителното картографиране на съществуващите форми на сътрудничество и добрите практики в Европа, проведено от партньорите по проекта. Той е насочен към осигуряване на безопасността на жените и децата, жертви на насилие чрез:

- Сътрудничество и координирани интервенции;

---

- Създаване на институционални споразумения;

---

- Изграждане на капацитет на специалистите по въпроси, свързани с домашното насилие;

---

- Подобри интервенции и проследяване на случаите на домашно насилие;

---

- По-добро разбиране на насилието над жени, извършвано от мъже/домашното насилие;

---

- Разбиране за въздействието на COVID кризата върху домашното насилие;

---

- Фокусиране върху въпросите, свързани със закрилата и защитата на децата;

---

- Разширяване на подхода за справяне с онлайн насилието над жени.

---

Оперативният протокол и инструментариумът към него предлагат механизъм за по-тясно сътрудничество между специалистите, работещи в услугите за подкрепа на жертви на домашно насилие и в програмите за работа с извършители. Той очертава структуриран и поетапен процес на координация между специалистите, ясен времеви график и тематична рамка на срещите за споделяне на информация, междуинституционално сътрудничество и съвместно планиране. Протоколът A.S.A.P. 2.0 има универсална и гъвкава структура, подходяща за използване във всички случаи на домашно насилие. Той може да се адаптира към специфичната ситуация във всяка организация и националния контекст на всяка държава.

## Методика

Моделът ASAP се основава на подход „интегриран отговор на общността“, който отчита връзката между жертвите, извършителите и тяхната по-широка социална среда, прилагайки работна методология („ASAP протокол“), която разчита на сътрудничеството между всички участващи заинтересовани страни в превенцията и борбата с домашното насилие и насилието, основано на пола. Следователно „Протоколът ASAP“ предоставя инструментариум, насочен към осъществяване на системно сътрудничество между службите за подкрепа на жертвите и програмите за извършители. Когато е възможно, това сътрудничество трябва да се разшири и с други местни агенции и институции, участващи в конкретния случай.

По-конкретно, протоколът ASAP предвижда, че моделът на сътрудничество трябва да се прилага за случаи на домашно насилие - и по-специално насилие в интимните отношения - когато и двамата членове на двойката/бившата двойка - извършител и пострадала, посещават съответните услуги за подкрепа и програми за работа с извършителите.

Моделът ASAP обръща голямо внимание на етичните въпроси и проблемите на сигурността, свързани с обмена на информация между различните участващи организации и институции. Всички тези аспекти се регулират от ASAP Междупрограмно споразумение, което следва да бъде подписано от всички участващи професионалисти, преди да започне процесът на сътрудничество. Това споразумение управлява процеса на сътрудничество и очертава процедури и мерки, за да се гарантира, че обменът на информация е в съответствие с Регламентите за защита на личните данни и се съобразява с изричното съгласие на пострадалото лице.

## Кризисни ситуации

Кризисните ситуации, подобни на неотдавнашната пандемия от COVID-19, разкриха съществуващи пропуски в превенцията и справянето с домашното насилие и поставиха на дневен ред спешната необходимост от незабавна и координирана реакция от страна на всички организации и институции за справяне с нововъзникналите предизвикателства, засягащи домашното насилие и насилието, основано на пола. Времената на криза изискват бързи и ефективни мерки за смекчаване на негативното въздействие на ограниченията и изолацията и за защита на нуждаещите се. В протокола се споменава, че досега са положени ценни усилия в услугите за жертви при използването на цифрови технологии за провеждане на дистанционно консултиране. Тези практики имат за цел да увеличат максимално безопасността, да предотвратят по-нататъшно насилие и да управляват риска по време на критични периоди като пандемията.

Разработването на протокол, пригоден да отговаря на различни извънредни ситуации, бележи решаваща стъпка към готовността за интегриране на цифрови инструменти в пряката работа на специалистите. По-специално дистанционното консултиране и подкрепа играят решаваща роля за справяне с предизвикателства, пред които са изправени хората по време на кризисни ситуации. Онлайн консултирането предлага редица предимства, демонстрирайки основната роля, която цифровите платформи могат да играят за осигуряване на безопасността на жертвите по време на извънредни ситуации. Тези предимства са свързани с няколко основни области:

- **Достъпност:** Преодоляване на географските бариери за предоставяне на подкрепа на лица в отдалечени и труднодостъпни райони.
- **Конфиденциалност:** Осигуряване на безопасна среда за жертвите, без да е необходимо да пътуват, като се гарантира тяхната поверителност.
- **Гъвкавост:** Позволява на жертвите да планират сесии за консултиране, когато им е удобно, съобразявайки се с личните си и професионални отговорности.
- **Непрекъснатост:** Гарантиране, че жертвите могат да получават подкрепа без прекъсване, дори по време на кризи и ситуации на блокиране на придвижването, както и при всеки друг случай, който им пречи да присъстват физически на консултация.
- **Разширен обхват:** Достигане до по-широк кръг пострадали лица, включително тези, които може да не са потърсили помощ чрез традиционните присъствени форми на консултиране.
- **Овластяване:** Осигуряване на жертвите на инструменти и ресурси за отдалечен достъп, овластяване да поемат контрол над ситуацията си и да потърсят помощ.

## Защита на децата

Цялостният подход ASAP поставя силен акцент не само върху безопасността на жените, жертви на насилие, но и върху защитата на децата. Протоколът ASAP е предназначен да защити децата, засегнати от домашно насилие и да подкрепи тяхното благосъстояние. Основната цел на протокола е да гарантира, че децата са защитени от злоупотреба, малтретиране, експлоатация и пренебрегване, както в рамките, така и извън обхвата на програмите за извършители.

Методологията подчертава важното значение на задълбочената оценка на риска за децата на всеки етап от сътрудничеството между услугите за подкрепа на жертвите и програмите за извършители. Този подход дава приоритет на правата и безопасността на децата, особено в случаите, когато програмите за извършители включват бащи.

Освен това, при пряка работа с деца, протоколът подчертава значението на тяхното активно включване и участие. Гарантира се наличието на първоначално информирано съгласие от техните родители при оценка на рисковете и споделянето на подходяща информация с децата

относно темите, които ще бъдат обсъждани, включително правото им да оттеглят своето съгласие по всяко време. Методологията също така осигурява подкрепа по време на целия процес, като предлага на децата опцията да бъдат придружени от някой, на когото имат доверие и с когото се чувстват в безопасност.

Протоколът взема предвид специфичните потребности на децата въз основа на техния пол, като осигурява индивидуален подход в тяхната подкрепа.

## Онлайн насилие

Актуализацията на протокола ASAP отчете необходимостта от справяне с онлайн насилието, като изключително важен проблем, който ескалира по време на наложените ограничителни мерки при пандемията от COVID - 19. Редица изследвания по темата тогава подчертаха обезпокоителното нарастване на случаите на онлайн насилие срещу жени и момичета, подчертавайки необходимостта от координиран, междуинституционален подход. Протоколът ASAP включва изчерпателна информация за онлайн насилието, включително различните негови форми, както и стъпки за идентифициране, оценка на рисковите фактори, планиране на ИТ безопасност, осигуряването на устойчива и ефективна подкрепа от професионалисти.

## Фази на сътрудничество

Сътрудничеството между различните организации и институции е разделено на три фази:

**Фаза 1:** Среца между пълните екипи на участващите организации/институции, за да се установят общи дефиниции, единен подход към явлениято „домашно насилие“ и страните да се запознаят с работните методологии.

**Фаза 2:** Среци между водещите на случаи от всяка организация или институция, фокусирани върху обсъждане на процеса на оценка на риска както за жертвата, така и за извършителя. Тези срещи се провеждат регулярно, докато и двамата партньори в двойката посещават съответните програми.

Тази фаза има за цел:

- Работа с клиента, която отчита паралелния път на другия член на двойката в другата програма;
- Контрол върху всяко нереалистично очакване, което жената може да има за незабавна корекция на насилственото поведение на партньора или бившия партньор (особено в началото на програмата за извършители). Това може да помогне за предотвратяване на отпадането на потребители от услугата за подкрепа на пострадали.
- Представяне пред клиентите на идеята, че всички участващи организации и институции не само си сътрудничат, но и споделят обща цел.

**Фаза 3:** Тази фаза включва оценка и приключване на случаите, с възможност за последващи действия по тяхното проследяване, ако е необходимо.

На всяка среща водещите на случаи обсъждат следните елементи:

- Съвместна оценка на риска, която се извършва чрез специфичния контролен списък „Индикатори за риск в ситуации на домашно насилие“.
- Оценката на рецидивизма, която се извършва, като се обсъди информацията за епизодите на повторно насилие, споделени както от извършителя, така и от жертвата и регистрирани от водещите на на случаи.



- Оценка на индивидуалната промяна, която се извършва чрез въпросници IMPACT, разработени от WWP EN - Европейската мрежа за работа с извършители на домашно насилие.
- Измерване на други качествени елементи, чрез споделяне на информация и обсъждане и други характеристики на програмите (напр. усещането за опасност и повишаване на риска извън обективните резултати от прилагането на контролния списък).

Освен планираните срещи се насърчават и допълнителни неформални контакти между водещите на случаи при критични събития, за които е необходима преоценка на риска.

## Оценка на риска

Сериозната опасност за живота и здравето на пострадалите от домашно насилие изискват точна и обективна оценка на риска. Тази оценка трябва:

- Да се прави периодично, в началото на Програмата за извършители и след това на определени периоди от време, като се вземат предвид промените и факторите на стрес, които могат да възникнат в конкретна ситуация на насилие и малтретиране.
- Да се осъществява съвместно от всички ангажирани по случая организации и институции.
- Да се осъществява чрез обективни инструменти, чиято валидност е призната и които се позовават на международни стандарти и препоръки.

## Оценка на промяната

Оценката на промяната в отношението и поведението на извършителите на насилие е много важен аспект, свързан както с ефективността на програмата за извършители, така и с намаляването на риска за жертвите. Протоколът ASAP включва инструментариума IMPACT, разработен от WWP EN, като специфичен инструмент за оценка на индивидуалната промяна. Попълването на въпросниците IMPACT се извършва, както с извършителя, така и с жертвата, при възможност в пет различни етапа на програмата, за да се измери промяната в насилственото поведение на извършителя. За пострадалите въпросникът може да се попълва или от водещия на случая от услугата за подкрепа на жертви, или ако има специалист от програмата за извършители, който управлява контактите с партньорите на извършителите. Графикът за попълване може да бъде адаптирана в съответствие с различната времева рамка на програмите.

## Оценка на рецидивизма

Оценката на рецидивизма е от решаващо значение за справяне с насилието, тъй като помага за разбирането на вероятността от повторно посегателство върху пострадалите и съответното предприемането на адекватни мерки срещу това. Протоколът ASAP използва специален инструмент, който позволява на професионалистите от всяка участваща организация да документират епизоди на рецидивизъм, докладвани както от извършителя, така и от жертвата. Това помага за цялостна съвместна оценка на случая и улеснява разработването на целенасочени стратегии за намеса. Чрез периодично сравняване и анализиране на тези докладвани епизоди на рецидивизъм, протоколът дава възможност на професионалистите да вземат информирани решения, да предложат подходяща подкрепа на жертвата и да предприемат действия за коригиране на поведението на извършителя, като в крайна сметка целта е да се предотврати опасността от ново насилие.

# Препоръки към европейските политики за работа с извършители в условията на междуинституционално сътрудничеството

Тези препоръки могат да служат като насоки за програмите за извършители, тъй като те се стремят да установят безопасни и отговорни практики. Биха били полезни и на ниво вземане на решения и формиране на политики, защото предлагат ясни насоки, как да се създаде рамка за програми за извършители както на национално, така и на местно ниво. Представената рамка включва международни насоки и черпи от европейския опит и практики.

## Препоръки към програмите за извършители

- ✓ Уверете се, че можете да осъществите контакт с всеки партньор или бивш партньор на извършителя, влизащ в програмата, който може да е изложен на риск. Ако Услугата за подкрепа на пострадали и Програмата за извършители се предоставят от различни организации, е добре Програмата за извършители да разработи подход за осъществяване на контакт с партньор. Този процес може да бъде подкрепен от услугата за подкрепа на жертвите.
- ✓ Разработете протоколи - вътрешни или външни. Ако вашата организация изпълнява едновременно програмите за извършители и за пострадали това може да е вътрешна процедура за обмен на информация и общи действия. Ако услугата за подкрепа на пострадали се управлява от друга организация, то можете да инициирате приемането на общ протокол за сътрудничество, в който да е описано осъществяването на контакт с партньора и редовния обмен на информация.
- ✓ Увеличете максимално усилията си за установяване на сътрудничество с всички услуги за подкрепа на жертви във вашата общност, особено тези, използвани от партньори или бивши партньори на извършителите, с които работите. Подходът ASAP в 3 те си фази показва положителни резултати при установяване на ефективно сътрудничество.
- ✓ Обмислете начини да гарантирате, че опитът и обратната връзка от услугите за подкрепа на жертвите се използват за подобряване на вашата програма за извършители. Добрите практики за това как услугите за подкрепа на жертвите могат да допринесат за ефективността на вашата работа включват: участие в управленски структури (напр. Борд на организацията), принос към изготвянето на раздели от програмата за работа с извършители, покани като консултанти при трудни случаи и участие във взаимни обучения.
- ✓ Помислете за начините, по които вашият опит и практика могат да подпомогнат работата на услугите за подкрепа на жертвите и работата на други институции в областта на домашното насилие и насилието, основано на пола. Това може да включва специфична експертиза в оценката и управлението на риска, да сте в постоянен контакт с извършителите и по този начин да имате възможност да идентифицирате навреме повишаването на риска, да фокусирате работата си върху конкретни аспекти, които са приоритетни за пострадалото лице и др.
- ✓ Инициирайте и установете сътрудничество с различните форми на подкрепа за преодоляване на зависимости – алкохол, наркотични вещества, хазарт. Това е начин за осигуряване на възможност за лечение на ваши клиенти, имащи проблеми със зависимости и намаляване риска от тежко насилие.

- ✓ Включете се активно в междуинституционални срещи.
- ✓ Инициирайте и подкрепяйте създаването на междуинституционални споразумения и протоколи за сътрудничество, които да включват взаимно насочване на лица, а също така ще насърчат по-широк обмен на информация и вземане на решения.

## Препоръки за създаване на ефективни политики

- ✓ Подкрепяйте и насърчавайте сътрудничеството между програмите за извършители и услугите за подкрепа на жертвите в страната. Това може да стане чрез очертаване на сътрудничеството в съответните политически или стратегически документи (напр. стандарти, стратегии, механизми и др.) или чрез финансиране на съвместни инициативи на програми за извършители и услуги за подкрепа на жертви.
- ✓ Уверете се, че програмите за извършители в страната полагат всички усилия, за да осигурят контакт с партньора.
- ✓ Гарантирайте, че регламентите за защита на данните в страната позволява обмен на информация между програмите за извършители и услугите за подкрепа на жертвите или между програмите за извършители и други институции, работещи за превенция и защита от домашно насилие. Защитата на данните трябва да бъде гарантирана и прилагана по начин, който не възпрепятства обмена на информация за потенциални рискове и не пречи да се координират дейностите, насочени към осигуряване безопасността на жертвите.
- ✓ Популяризирайте важността на програмите, работещи с извършители, за прекратяване на домашното насилие. Гарантирайте, че програмите за извършители са достъпни в цялата страна и включването в тях може да стане чрез различни пътища за препращане (задължителни, препоръчителни, доброволни). В допълнение установете мерки за проследяване на изискванията за участие в програмата за извършители и предприемете коригиращи действия, ако тези мерки не са достатъчно ефективни.
- ✓ Уверете се, че приносът на програмите за извършители в оценката и управлението на риска от повтарящо се насилие се разбира от всички свързани институции. Създайте политики и протоколи, които ще позволят на програмите за извършители да си сътрудничат тясно с други институции. Това сътрудничество трябва да включва възможността за взаимно препращане, но също и по-широко партньорство, включващо обмен на информация, съвместно планиране и вземане на решения.

# Препоръки към националните политики за работа с извършители в условията на междуинституционално сътрудничеството

1. Разработване на национални правила за взаимодействие между Неправителствени организации, които предоставят Програми за работа с извършители на домашно насилие и останалите заинтересовани страни - Полиция, Прокуратура, Съд и Социалните служби за прилагане на чл. 5, ал.1, т. 6 (предишна т. 5, доп. - ДВ, бр. 66 от 2023 г., в сила от 01.01.2024 г.) от Закона за защита от домашното насилие - „задължаване на извършителя на насилието да посещава специализирани програми за преодоляване на агресията и справяне с гнева“. Ефективността на тази мярка изисква в нейното прилагане и проследяване да бъдат ангажирани и други институции, освен юридическото лице с нестопанска цел, което предоставя Програмата.
2. Разработване на минимални стандарти и методическа рамка за предоставяне на Програми за работа с извършители на домашно насилие, в съответствие с минималните стандарти на Европейската мрежа за работа с извършители на домашно насилие.
3. Диференциране на Програмите за извършители от Услугите за подкрепа на жертвите по отношение на екипите и местата за предоставяне.
4. Официализиране на взаимодействието между Програмите за извършители на домашно насилие и Услугите за пострадалиите чрез разработването на национални Протоколи и механизми.
5. Разработване на национален регламент за предоставяне на Програмите за извършители на домашно насилие в сгради на Полицията, за да се гарантира по-голямата безопасност на пострадалиите, да се засили респектиращия елемент и да се осигури устойчивост на резултатите.
6. Осигуряване на непрекъснато финансиране за Програмите за работа с извършители, извън срочните проекти, които функционират в момента.
7. Осигуряване на постоянно финансиране на взаимодействието между Програмите за извършители на домашно насилие и Услугите за подкрепа на пострадалиите от домашно насилие, от една страна и останалите заинтересовани институции, от друга страна. Необходими са периодични обучения, супервизии на случаите и организационни супервизии на междуинституционалните екипи.
8. Повишаване на професионалната компетентност на полицаи, социални работници, психолози, съдии, прокурори, лекари и учители за феномените „насилие над жени, домашно насилие и насилие в интимните отношения“, за да се повиши информираността им за специфичните прояви на домашно насилие и последствията за пострадалиите.
9. Провеждане на регулярни национални информационни кампании за повишаване на чувствителността на обществото и на представителите на институциите по отношение насилието над жени и домашното насилие и тяхната пряка връзка с насилието, основано на пола.
10. Разработване, с участието на всички заинтересовани страни, на Протокол за насочване, оценка, изпълнение и проследяване на случаите при работа с извършители на домашно насилие.
11. Разработване, с участието на всички заинтересовани страни, на общи инструменти за оценка на риска и планове за действие при работа с извършители на домашно насилие.

12. Разработване и прилагане на надежден инструментариум за оценка ефективността на Услугите за подкрепа на пострадалите от домашно насилие и на Програмите за работа с извършители на домашно насилие, както на взаимодействието между тях и на останалите заинтересовани страни. Регулярно провеждане на национален мониторинг, който да включва всички аспекти и всички заинтересовани страни, за да се планират общи решения и да се реализира цялостна координирана политика срещу домашното насилие.
13. Проучване и събиране на всички положителни практики в изпълнението на Програмите за работа с извършители на домашно насилие и осъществяването на сътрудничество между тях и Услугите за подкрепа на жертвите, от една страна и останалите заинтересовани институции, от друга страна. Тези положителни практики да станат основа за разработването на националните политики и механизми в тази област.
14. Събиране на данни за случаите на извършители на домашно насилие, преминали през Програмите на годишна база, анализ на докладите от работата и представяне на заинтересованите страни.
15. Изпълнение на Препоръките на Комитета на Конвенцията за премахване на всички форми на дискриминация срещу жените (CEDAW) към правителството на България в областта на насилието над жени, посочени в заключителните забележки към осмия периодичен доклад на страната, публикуван на 2 март 2020 г. Тези препоръки посочват:
  - Приемане и прилагане на ефективни законодателни и превантивни мерки за справяне с основните причини за насилието над жени, включително преодоляване на патриархални нагласи и стереотипи, неравенство в семейството и отричане на граждански, политически, икономически, социални и културни права на жените и за насърчаване на овластяването, представителството и участието на жените;
  - Гарантиране на образование, насочено срещу стереотипните роли на жените и мъжете, което насърчава равнопоставеността и недискриминацията;
  - Да се осигурят програми за повишаване на осведомеността, които насърчават разбирането за насилието над жените, като неприемливо и вредно, предоставят информация за наличните законови ресурси срещу него и насърчават докладването на такова насилие и намесата на свидетелите; справяне със стигмата, преживяна от жертвите на такова насилие и преодоляване на често срещаните убеждения, според които жените са отговорни за насилието, което търпят. Програмите трябва да са насочени към жените и мъжете във всички сфери на обществото: образование, здравеопазване, социални услуги, служители на правоприлагащите органи и други професионалисти, включително на местно ниво, участващи в дейности за превенция и защита, както и към извършители на насилие, за да се предотвратят рецидиви.







# ASAP<sub>2.0</sub>

A Systemic Approach to address  
Perpetrators of domestic violence



Funded by  
the European Union



Association *NAIA*



UNA CASA  
PER L'UOMO  
società cooperativa sociale



[www.work-with-perpetrators.eu](http://www.work-with-perpetrators.eu)